

Afrikától Latin-Amerikáig

Kiküldött munkatársunk beszámolója

Afrika, Ázsia és Latin-Amerika filmjei immáron ötödik alkalommal peregtek egymás után a taskenti fesztiválpalotában, békés egyetértésben, nem versengve semmiféle arany vagy ezüst szobrocskáért. Díjakat egyébként máshol már régen kapnak a harmadik világ filmjei: Moszkvában, Cannes-ban, Karlovy Vary-ban egy-egy kubai, algériai, szene-gáli, mexikói vagy grúz film gyakran szorít maga mögé régi filmes nagyhatalmakat. Humberto Solás, Luis Alcoriza, Merzak Alouache, Miguel Littin, Ousmane Sembene, vagy Danyelija nem a zsüriük jóindulából nyernek. Művészetük állja a versenyt a világ filmmezőnyében. Talán éppen ezért, a sem díjat, sem világ-mozikarriert nem osztó Taskent újabban inkább az utánpótlás, a második vonulat találkozója lett, s egy programba válogatva a három földrész filmtermését, pontosabb képet próbál nyújtani a fejlődő filmes világról.

Nehéz összemérni, s pusztán a „nem európaiság” okán együtt beszélni az évi több száz filmet gyártó India, a százon felüli termésű Pakisztán, Törökország alkotásairól és, mondjuk, az évi négy iraki játékfilm közül az egyikről. A társadalmi konfliktusokat feltáró, elkötelezetten politikus algériai és az Ezeregy éjszaka mesevilágát idéző iráni filmgyártásról. A fesztiválfilmek özönében megfigyelhető mégis néhány jellegzetes hang, melyen az afrikai, ázsiai, latin-amerikai rendezők szólnak közönségükhöz.

Az iraki Kais Abbas Hummadi *Kísérlete* képviseli az egyik típust. Egy kis falu közösségének el kell hagynia lakóhelyét, mert az épülő öntözősatorna a földjeim keresztül vezet. A szövetséget jobb földet, vizet, traktort ígér, a parasztok mégis nehezen szánják el magukat a változtatásra. A régi és az új harca, a múlt szokásvilága és a jövő követelte

új életforma összeütközése határozza meg a film egész szerkezetét, a szereplők kapcsolatrendszerét, a szerelmek, barátságok alakulását. A szövetséget akarató megértő paraszt lánya, természetesen, a szülőházához makacsul ragaszkodó szomszéd fiába szerelmes, hogy a szülői tilalom ellen lázadó „iraki Romeo és Júlia” sorsa a fejlődés ellentmondásait példázza. A film jól áttekinthető, világos sémája vállaltan didaktikus, szándékosan leegyszerűsített. S hogy egyfajta közönségrétegnél feltétlenül visszhangra talál, mutatta a film végén felcsattanó tapsvihar; annál a jelenetnél, amikor a makacs paraszt is felrakja a teherautóra az utolsó sámlit.

Ezt a társadalmi osztályszerkezetet direkten másoló filmtípust választotta az algériai Sid Ali Mazif is a *Leila és a többiek* című munkájában. Itt a nők kizsákmányolásának különböző variációival találkozunk. Leilát és a többieket elnyomják, kihasználják, nem veszik emberszámba, lenézik, eszköznek tekintik a munkahelyükön, otthon a családban, szerelemben, mindenhol. Láadásuk egyszerre jelenti a női emancipáció és a társadalmat megváltoztatni akarárs első lépcsőjét.

A harmadik világ Taskentben bemutatkozó rendezői közül azonban viszonylag kevesen vállalkoztak önálló, mondandójuknak megfelelően másfajta, a kommersz-mozi nyelvé-től eltérő forma megteremtésére. Hollywood izlésuralma nem ismer sem szárazföldi, sem tengeri határokat. A klasszikus giccek memcsak a nézőket, a rendezőket is évtizedek óta fertőzik. Láthatunk hamisítatlan amerikai, könnyes szerelmi drámát, gyerekstúdió közben haladókli feleséggel, aki a halál előtt elénekli még kedvenc dalát szerelmes urának — fátylak mögött, túlsátorban. Csak a szokottnál kissé barnább bő-rű színészek, s a kaliforniai luxusvilla helyett a keleti palota selyemkanapéi jelzik, hogy nem Ameriká-



Mario Mitrottí: A jelölt

ban, hanem Pakisztánban történik ez, Sayed Suleiman *Al-feleség* című filmjében.

Az is jellegzetesen hollywoodi módszer, ahogyan a nemes irodalmi anyagot feloldja, kilúgozza, elsekélyesíti a film, A török Atif Yilmaz rendezésének Csingiz Ajmatov esett áldozatul. A *Vörös kendő* című kisregényéből, melyben illékony meséjével a szerelemről elmélkedik szomorkásan derús bölcsességgel, olyan könnyes-bús moralizáló tanmese kekedett, hogy bármelyik operettlibrettista megirigyelhetné.

A jól ismert olasz és francia politikai kalandfilmek bevált patronjaival is szép számmal találkozhattunk, csak sajnos, éppen annak a mester-ségbeli tudásnak a híjával, ami az éltető eleme ennek a műfajnak. A kolumbiai Mario Mitrottí *A jelölt* című filmjében egy képviselőválasztás politikai machinációját leplezi le. Az uralkodó párt új arcot, egy balekot keres választási jelöltnek, hogy rajta keresztül új színben észrevétlenül folytathassa régi politikáját. A pamflett műfaját az alkotók felcserélték a kabarétréfák olcsóságával: a humort leginkább a jelölt csökkent szellemi képességű unokaöccse szolgálta. Nem éppen a legízlesebb módon, valahogyan úgy, mint ami-

kor azzal nevettek bennünket, hogy egy vak ember beleesik a gödörbe, vagy egy süket nem hallja a csengőt.

Az új-zélandi politikai krimi, az *Alvó kutyák* esetében nem az alkotók professzionalizmusa hiányzott. Roger Donaldson filmjét, bár tíz év óta ez az első Új-Zélandban készült produkció, elvállalhatná akármelyik nagy filmgyártó cég. Az erőszak, a rendőrterror vízióját rajzolja elénk, ügyesen adagolva vért és szexet, autós üldözést és lövöldözést. A kommerszbe oltott látszólagos „politizálás” ma már éppen olyan kelendő árucikk a filmes piacon, mint valaha egy megrikató szerelmi történet. Az új-zélandi rendező munkája valóban csak a földrajzi eredet miatt kerülhetett a harmadik világ fesztiváljára.

Nem tekinthető jellegzetesen fejlődő országbeli filmművészetnek a világhírű grúz filmgyártás sem. Nana Mcelidze, a nálunk is bemutatott *Focizzon, aki tud* alkotója ezúttal, sajnos, éppen a már közhelyekké kopott grúz filmes fordulatokat, figurákat játszatja újra az *Egy igazi tibilisi és a többiek* című alkotásában. A *Szörnyetegek*, *Cicababák*, és más hasonló olasz szkeccs-filmek mintájára tizenhat villámtréfát me-

Sergio Giral: Rabszolgavadász

sél el a mai Tbiliszi életéből; arról, hogyan isznak együtt, szórakoznak, veszekednek, udvarolnak, filmeznek a grúzok. (Ez utóbbi részleten letagadhatatlanul ott munkál Truffaut *Amerika éjszakájának eméke.*)

A nemzetközi fesztiváldíjakkal méltán dicsekedhető kubai filmművészet is „formáján” alul szerepelt Taskentban. Az 1975-ben Moszkvában díjat nyert *A másik Francisco* rendezője, Sergio Giral *Rabszolgavadász* című filmjében ismét a múlt század kubai történelméről mesél. A spanyol földbirtokosok szolgálatában álló hivatásos rabszolgavadász monomániás örületig fokozott kegyetlensége egy korszak, a gyarmatosítás korának szimbólumát hivatott szolgálni. A kubai rendező azonban olyan vontatottan, mesterségbelileg is nehézkesen bonyolítja történetét, hogy filmje megreked egy szürke történelemkönyv-illusztráció szintjén.

Az idei taskenti fesztivál igazi filmes élményét két latin-amerikai: egy bolíviai és egy mexikói rendező nyújtotta. A *Chuquiago*, Antonio Equino alkotása, négy sorsot tár elénk, La Paz forgatagából négy jellegzetes portrét villant fel. Chuquiago, egy ősi indián település neve,



Roger Donaldson: Alvó kutyák





Jose Estrada: *Tehtetlenek*

innen származik az első történet hőse, egy spanyolul alig tudó árva indián kisfiú, akit a város piacán árulnak. Kofaasszonyok alkudoznak rá, s ő értetlenül nézi a számára ismeretlen nyelven karattyoló világot. Gazdától gazdához kerül, gyanakvóan, magányosan, fülébe húzva kötött sapkáját, s mindig, mindenhol idegen marad. Az ő néhány évvel idősebb alteregója a második hős, szintén indián fiatalember, aki megpróbál kiszakadni a családból, mapi munkája mellett iskolába jár, jó házból való lánynak udvarol, siker-

telenül. Egy USA-beli munka reményében pénzt akar szerezni az utazáshoz, s barátjával betör valahová. Elkapják, s szülei kiváltják ugyan a rendőrségről, de sorsa ezzel a lépéssel megpecsételődött. A harmadik figura egy kishivatalnok, aki a sokgyerekes családi nyűgök elől kollégáival a halálba mulatja magát. S végül a meggyedek szereplő egy felső tízezerbeli diáklány, aki az egyetemen egy baloldali csoport tagja ugyan, s szerelme is radikális diákvezér, feleségül mégis egy rangjához méltó úrifíúhoz megy. S az utcán ismeretlenül összetalálkozva az indián kisfiú szomorú szeméi néznek vissza rá. Equino lírai etűdjeiben társadalmi körképet rajzol úgy, hogy közben életrsorsokat feltáró arcokat látunk, társadalmat bírál, s közben bolíviai embereket ismerünk meg közvetlen közelről.

A másik, majdnem kítűnő film rendezője a mexikói Jose Estrada. A *Tehtetlenek* kicsit hosszabb a kelle-ténél. Estrada túlságosan sok szimbólummal terheli meg történetét, néha belefelejtkezik filmjének képi szépségeibe. Valami alapvető dolgot sikerült megteremtenie: egy pusztulásra ítélt életképtelen világ lassú halódásának nyomasztóan morbid atmoszféráját. A cifra nyomorúság napjait pergető, vagyonának, földbirtokának romjain tengődő nagymama, mama és az iskoláit most végzett fiú mögött csukódik be a düledező ősi kúria kapuja, hogy örökre rabságban tartsa a jövővel szemben tehtetleneket. Az öregek nem akarnak, a fiú nem tud szembenézni a realitásokkal. A szerelem sem mozdítja ki cselekvésképtelenségéből, s a korhadó ház sötétje magába zárja.

Nem Estrada az egyetlen mexikói rendező, aki az önmagát túlélő társadalom pusztulásának képét rajzolja meg. Két évvel ezelőtt Pesaróban a mexikói programban egymás után láthatunk filmeket, amelyek erről az eliszaposodott állóvíz-életről szóltak. De egyik sem ilyen kiméltelenül, illúziómentesen, a változtatás szükségességének ilyen kényszerítő — művészi erejével.

SZÉKELY GABRIELLA